

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РЕЗЕРВІВ МАЙБУТНІХ ВИТРАТ І ПЛАТЕЖІВ

Наведено пропозиції щодо удосконалення методики бухгалтерського обліку резерву майбутніх витрат і платежів у частині введення субрахунків та аналітичних розрізів, що підвищить інформативну місткість облікової інформації

Постановка проблеми. Знання особливостей відображення операцій, пов'язаних з формуванням і використанням резервів майбутніх витрат і платежів, на рахунках бухгалтерського обліку дасть змогу досягти налагодженої системи ведення обліку даного об'єкту на підприємстві. Тому, в даній статті, розглянемо проблемні питання, які виникають при відображенні в бухгалтерському обліку операцій з формування і використання резервів майбутніх витрат і платежів у розрізі його видів, а також здійснимо критичну оцінку існуючої методики їх обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що на практиці бухгалтери зіштовхуються з проблемою обліку операцій, пов'язаних з формуванням резервів майбутніх витрат і платежів, тому дане питання набуло свого висвітлення і в періодичній літературі [8, 9, 10, 11, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26], проте, статті стосуються не всіх, а лише окремих видів резервів майбутніх витрат і платежів. У зв'язку з цим поділяємо точку зору В.С. Терещенко [25, с. 11], що керівництво і власники підприємств недостатньо інформовані про доцільність створення того чи іншого виду резервів майбутніх витрат і платежів.

Дослідженню методики бухгалтерського обліку резервів майбутніх витрат і платежів присвятили увагу у своїх дослідженнях наступні вчені: О.В. Аніщенко [1], В.Г. Дорогостайський [3], М.О. Козлова [6], О.І. Коблянська [5], Л.Н. Котенко [7], М.М. Орищенко [16], В.С. Терещенко [25].

Мета дослідження – проаналізувати існуючі методики облікового відображення операцій з формування і використання резерву майбутніх витрат і платежів та навести пропозиції щодо їх удосконалення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Для узагальнення інформації про рух коштів, в діючому Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій для обліку забезпечень передбачений окремий пасивний рахунок 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів”, який має вісім субрахунків: 471 “Забезпечення виплат відпусток”, 472 “Додаткове пенсійне страхування”, 473 “Забезпечення гарантійних зобов'язань”, 474 “Забезпечення інших витрат і платежів”, 475 “Забезпечення призового фонду (резерв виплат)”, 476 “Резерв на виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї” і 477 “Забезпечення матеріального заохочення”, 478 “Забезпечення відновлення земельних ділянок”.

Погоджуємося з позицією В.С. Терещенко [25, с. 78] та М.О. Козлової [6], що промислові підприємства для ведення бухгалтерського обліку забезпечень (резервів) можуть використовувати тільки субрахунки 471-474 і 477.

Якщо ж звернутися до П(С)БО 11 “Зобов'язання”, то у п.13 зазначено, що забезпечення створюються для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат на: виплату відпусток працівникам; додаткове пенсійне забезпечення; виконання гарантійних зобов'язань; реструктуризацію; виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів [18]. При цьому варто зазначити, що в Інструкції про

застосування Плану рахунків сказано, що лише на одному рахунку під назвою “забезпечення інших витрат і платежів” знаходять своє відображення операції, пов’язані із формуванням та використанням резервів на реструктуризацію та резервів на виконання зобов’язань за обтяжливими контрактами. На нашу думку, при цьому не досягається задоволення існуючих потреб управлінського персоналу в інформації, тому вважаємо за доцільне детальніше зупинитися на дослідженні різних видів резервів майбутніх витрат і платежів та їх обліковому відображенні.

Доц. М.О. Козлова [6] пропонує до існуючих субрахунків додати ще 478 “Резерв під знецінення вкладень в цінні папери” та 479 “Резерв майбутніх витрат на ремонт власних основних засобів”. У свою чергу, доцільність введення останнього субрахунку підтримує і В.С. Терещенко [25, с. 115], наголошуючи на тому, що впровадження в практику українських промислових підприємств даного резерву сприятиме: рівномірному включенню майбутніх витрат на проведення ремонтів основних засобів у поточні витрати звітного періоду або у собівартість виробленої підприємством продукції; вирішенню проблеми недостатності джерел фінансування ремонтних робіт; покращенню стану матеріально-технічної бази промислових підприємств і, як наслідок, зростанню продуктивності праці, підвищенню ефективності суспільного виробництва в цілому. Погоджуємось із позицією вчених про доцільність додання резерву майбутніх витрат на ремонт власних засобів до переліку резервів, які можуть формувати промислові підприємства України.

Пропонований перший субрахунок не можна відкривати до синтетичного рахунку 47, призначеного для обліку забезпечень майбутніх витрат і платежів, оскільки резерв під знецінення вкладень у цінні папери є одним з різновидів оціночних резервів, а рахунок, на якому він обліковується, за своєю економічною сутністю є контрарним. Такої ж позиції притримується В.С. Терещенко: “у Росії даний резерв формується підприємствами і інформація про нього обліковується на окремому рахунку 59 “Резервы под обесценение финансовых вложений” розділу V “Денежные средства”. Окрім того, більшість російських економістів (Н.М. Бібнев, Л.Т. Гіляровська, М.Ю. Медведєв, Л.А. Мельникова, В.В. Нарезний та інш.) не включають цей резерв до складу резерву майбутніх витрат і платежів” [25, с. 79].

На думку, С.М. Дячек [4, с. 9-10] оскільки норма прибутку по вкладеннях підприємства в цінні папери враховує ризик зниження ціни під впливом факторів зовнішнього середовища та зміни внутрішніх умов функціонування підприємства, практика створення резерву під знецінення вкладень в цінні папери в Україні є недоцільною, тому що в іншому випадку відбувається подвійне страхування одних і тих самих ризиків, що призводить до виникнення витрат, і, як наслідок, до заниження фінансового результату підприємства.

У зв’язку із наявністю протягом 2000-2006 років тенденцій погіршення екологічної ситуації в Україні та з метою рівномірного відображення витрат на проведення природоохоронних заходів у бухгалтерському обліку, В.С. Терещенко [25] пропонує створення спеціального джерела їх фінансування, до існуючої системи облікових резервів додати резерв майбутніх витрат на охорону навколишнього середовища. Дана позиція вченого є досить обґрунтованою і, на нашу думку, заслуговує на своє впровадження у практику діяльності промислових підприємств, для яких є характерними значні викиди забруднюючих речовин у навколишнє середовище.

Для уникнення термінологічної плутанини М.М. Орищенко [16, с. 17] пропонує відкривати аналітичні субрахунки в межах субрахунку 473 “Резерв на гарантійний ремонт та обслуговування”, а саме 4731 “Резерв на гарантійний ремонт” та 4732 “Резерв на гарантійне обслуговування”. Вважаємо, що такий варіант є допустимим для практичного застосування підприємствами, проте не досить доцільним, оскільки мова йде про види робіт, яким властивий один і той же характер.

Проаналізувавши дисертаційні роботи таких вітчизняних вчених, як: М.О. Козлова [6], М.М. Орищенко [16], В.С. Терещенко [25] пропонуємо виділити наступні субрахунки в межах рахунку 47, змінивши його назву на “Резерви майбутніх витрат і платежів” табл. 1.

Таблиця 1. Пропозиції щодо внесення змін до Плану рахунку щодо обліку резервів майбутніх витрат і платежів

<i>Автор</i>	<i>Запропоновані зміни</i>
Козлова М.О. [6]	Змінити назви субрахунків з відповідними кодами на: 473 “Резерв на гарантійний ремонт та гарантійне обслуговування”, 477 “Резерви на матеріальне заохочення працівників”; запропоновано ввести субрахунки 478 “Резерв під знецінення вкладень у цінні папери”, 479 “Резерв майбутніх витрат на ремонт власних основних засобів”
Орищенко М.М. [16]	Рахунок 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів” перейменувати на “Резерви майбутніх витрат і платежів”; відкрити аналітичні субрахунки в межах субрахунку 473 “Резерв на гарантійний ремонт та обслуговування”, а саме 4731 “Резерв на гарантійний ремонт”, 4732 “Резерв на гарантійне обслуговування”
Терещенко В.С. [25]	Запропоновано до синтетичного рахунку 47 “Забезпечення (резерви) майбутніх витрат і платежів” відкривати субрахунки 478 “Забезпечення (резерв) майбутніх витрат на охорону навколишнього середовища” і 479 “Забезпечення (резерв) майбутніх витрат на ремонт власних основних засобів”
Власні пропозиції	Рахунок 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів” перейменувати на “Резерви майбутніх витрат і платежів”; змінити назви субрахунків з відповідними кодами на: 471 “Резерв майбутніх виплат відпусток персоналу”; 472 “Резерв на додаткове пенсійне страхування”, 473 “Резерв на гарантійний ремонт і обслуговування (гарантійних зобов'язань)”; 474 “Резерв наступних витрат на реструктуризацію”; 477 “Резерв на матеріальне заохочення працівників”; 479 “Резерв наступних витрат на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів”

На нашу думку, включення резерву наступних виплат на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів та резерву наступних витрат на реструктуризацію до одного субрахунку є недоцільними, оскільки йдеться про зовсім різні об'єкти. Тому було запропоновано виділити два субрахунки: окремо для обліку операцій, пов'язаних з формуванням резерву наступних витрат на реструктуризацію (субрахунок 474) і окремо для обліку операцій, пов'язаних з формуванням резерву наступних витрат на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів (субрахунок 479).

Що ж стосується оцінки резервів майбутніх витрат і платежів, то згідно п. 16 П(С)БО 11 “Зобов'язання” передбачено, що сума забезпечення визначається за обліковою оцінкою ресурсів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), необхідних для погашення відповідного зобов'язання, на дату балансу. Забезпечення для відшкодування витрат на реструктуризацію визначається за сумою прямих витрат, які не пов'язані з діяльністю підприємства, що триває. Забезпечення довгострокових зобов'язань визначаються у сумі їх теперішньої вартості [18].

Варті уваги погляди І. Омецінської, яка наголошує на тому, що для визначення достовірної оцінки резерву необхідно враховувати:

- всі можливі ризики, які впливатимуть на оцінку резервів;

– вплив майбутніх подій, які стосуються визначення сум резерву, за умови, що є достатньо об'єктивні причини вважати, що такі події відбудуться (наприклад, зміни в технології виробництва можуть привести до зменшення майбутніх витрат на гарантійний ремонт. Проте підприємство повинно мати об'єктивні причини вважати, що такі зміни відбудуться у період створення резерву на гарантійний ремонт);

– можливі зміни у законодавстві (наприклад, зміна у законодавстві мінімальної тривалості відпустки призведе до збільшення або зменшення планової суми витрат на оплату відпусток).

Проте цей фактор впливу на суму резервів ураховується рідко, оскільки в цьому разі необхідно мати точні й об'єктивні дані про таке:

- які саме зміни будуть внесені до законодавства;
- чи буде нове законодавство насправді прийняте й впроваджене [15, с. 286].

У свою чергу, у П(С)БО 11 зазначено, що забезпечення (резерви) створюються при виникненні внаслідок минулих подій зобов'язання, погашення якого ймовірно призведе до зменшення ресурсів, що втілюють в собі економічні вигоди, проте відсутні конкретні відсоткові значення, якими могли б керуватися при цьому підприємства. Не наголошує на цьому і МСФЗ 37, що на нашу думку, негативно відбивається на самій методиці обліку резервів майбутніх витрат і платежів.

Умови формування резервів удосконалено В.С.Терещенко та запропоновано межі кількісної оцінки ймовірності погашення підприємством передбачуваного зобов'язання, при дотриманні яких визнається резерв майбутніх витрат і платежів (табл. 2).

Таблиця 2. Кількісна оцінка ймовірності вибуття активів підприємства внаслідок здійснення умовних подій за В.С. Терещенко [25, с. 157]

Ймовірність вибуття активів:			Дії в обліку
ступінь	характеристика	кількісна оцінка	
Дуже висока	Про виникнення умовної події (подій) можна стверджувати з достатньою впевненістю	95 – 100%	Обов'язкове формування забезпечення майбутніх витрат і платежів
Висока	Майбутня подія (події) швидше настане, ніж не настане	50 – 95%	Рекомендаційне формування забезпечення майбутніх витрат і платежів
Середня	Ймовірність того, що майбутня подія (події) настане, вища за низьку, але нижча за високу	5 – 50%	Формування забезпечення майбутніх витрат і платежів за бажанням керівництва і бухгалтера
Низька	Ймовірність того, що майбутня подія (події) настане, достатньо низька	1 – 5%	Відображення непередбаченого зобов'язання на позабалансовому рахунку
Дуже низька	Малоймовірно, що подія настане	0 – 1%	Відсутність дій

Отже, якщо ризик зменшення активів підприємства в результаті погашення передбачуваного зобов'язання є дуже високим (95-100%), то бухгалтеру в обов'язковому порядку необхідно формувати забезпечення, якщо ризик високий (50-95%) – нарахування резерву носить рекомендаційний характер, якщо ймовірність платежу є середньою (5-50%) – керівництво підприємства і головний бухгалтер самостійно приймають рішення про доцільність формування забезпечення. Якщо орієнтована величина ризику є низькою (1-5%), то забезпечення майбутніх витрат і платежів формувати не треба, однак за балансом на рахунку 042 “Непередбачені зобов'язання” необхідно показувати виникнення у підприємства непередбаченого зобов'язання. Якщо ймовірність платежу є меншою

за 1 %, то такі наслідки умовної події в системі бухгалтерського обліку не відображаються. Таким чином, у бухгалтерському обліку забезпечення слід формувати тільки тоді, коли виконання передбачуваного зобов'язання ймовірно призведе до зменшення активів підприємства, при цьому ймовірність повинна бути не меншою 5 % [25, с. 157].

Підтримуємо таку позицію вченого і вважаємо, що вище зазначене потребує обов'язкового врахування при прийнятті рішення керівництвом підприємства щодо доцільності формування резервів майбутніх витрат і платежів.

З метою удосконалення особливостей обліку операцій, пов'язаних з формуванням і використанням резервів майбутніх витрат і платежів у розрізі його видів, пропонуємо детальніше зупинитися на розгляді останніх із висвітленням проблемних аспектів їх облікового відображення.

Часто на практиці виникають питання щодо того, чи повинен резерв на оплату відпусток створюватися з урахуванням сум обов'язкових нарахувань на заробітну плату. Висвітлення даного питання знаходить своє відображення у періодичних виданнях практичного характеру [19, 20, 24, 26].

Ще одним проблемним питанням є вибір найдоцільнішого методу розрахунку резерву гарантійних зобов'язань для застосування на практиці. Так, В.С. Терещенко відмічає, що в економічній літературі застосовуються два методи розрахунку даного резерву, які відрізняються один від одного базою розрахунку: в першому варіанті це обсяг виробництва готової продукції, в другому – обсяг її реалізації. На думку вченого, застосування обсягу виробленої продукції замість виторгу від реалізації є неприпустимим, оскільки не вся вироблена за місяць продукція може бути реалізована в цьому ж місяці. Тільки факт передачі права власності на виріб, на її думку, є підставою для виникнення у підприємства зобов'язання щодо надання покупцеві у разі виникнення поломки права на проведення в майбутньому гарантійного ремонту (або гарантійного обслуговування). Випуск продукції з виробництва не є тією минулою подією, що спричинила виникнення у підприємства зобов'язання, для виконання якого формується забезпечення [25, с. 124]. Це ж зазначає А.В. Аніщенко [1, с. 53]. З цією позицією повністю погоджуємося і вважаємо, що у розрахунку доцільно використовувати саме обсяг реалізованої продукції підприємством.

Вартої уваги є той факт, що методики обліку операцій використання резерву наступних витрат на реструктуризацію і резерву наступних витрат на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів в нормативній базі України взагалі відсутні. Зокрема, на цьому і наголошує В.С. Терещенко [25, с. 102]. Все це негативно відбивається на тому, що вітчизняні підприємства не мають можливості та достатніх знань щодо їх формування.

Пропонуємо детальніше зупинитися на останніх, враховуючи недостатній рівень їх висвітлення.

Так, відповідно до П(С)БО 11 “Зобов'язання” [18, п. 4] обтяжливий контракт – це контракт, витрати (яких не можна уникнути) на виконання якого перевищують очікувані економічні вигоди від цього контракту. У даному нормативно-правовому документі крім визначення про обтяжливі контракти нічого не сказано.

З метою глибшого дослідження питання, пов'язаного із формуванням резерву наступних витрат на реструктуризацію В.С. Терещенко [25, с. 125] пропонує

звернутися до МСБО 37 “Забезпечення, непередбачені зобов’язання та непередбачені активи”. В ньому зазначається, що реструктуризація є програмою, що розроблена і контролюється керівництвом підприємства та суттєво змінює його масштаб або спосіб здійснення господарської діяльності. У МСБО 37 наведено і приклади реструктуризації: продаж або припинення напрямку діяльності підприємства; закриття відділень бізнесу в країні або регіоні в іншу (інший); зміни в організаційній структурі управління підприємством; фундаментальна реорганізація, що впливає на основний вид діяльності підприємства. За МСБО 37 забезпечення наступних витрат на реструктуризацію визначається в обліку за наявності у підприємства конструктивного передбачуваного зобов’язання, що виникає тільки коли підприємство:

- має детальний офіційний план реструктуризації;
- створило обґрунтовані очікування серед осіб, яких стосується реструктуризація, що воно буде проводити реструктуризацією шляхом здійснення плану або шляхом оприлюднення його основних характеристик.

Згідно П(С)БО 11 “Зобов’язання” зазначається, що для формування забезпечення (резерву) наступних витрат на реструктуризацію підприємство достатньо мати тільки затверджений керівництвом план. Щодо даної позиції МСБО 37 дещо жорсткіший, оскільки для визначення в обліку такого різновиду резерву майбутніх витрат і платежів керівництву необхідно не тільки розробити і затвердити план проведення реструктуризації, але й оприлюднити його. Тільки в цьому випадку у підприємства виникне непередбачуване конструктивне зобов’язання, для виконання якого в майбутньому й формується резерв.

За МСБО 37 “Забезпечення, непередбачені зобов’язання та непередбачені активи” і П(С)БО 11 забезпечення для відшкодування витрат на реструктуризацію визначаються за сумою тільки прямих витрат, яких зазнає підприємство через її проведення. В П(С)БО 11 не відмічається, які саме це витрати. За МСБО 37 це витрати, обов’язково спричинені реструктуризацією, і витрати, не пов’язані з тими витратами діяльності підприємства, що триває. У МСБО 37 наводиться й перелік тих витрат, для фінансування яких не дозволяється формувати забезпечення (резерв). Це витрати на перепідготовку чи переміщення персоналу, який буде працювати й далі, на маркетингові дослідження, інвестиції в нові системи і дистриб’юторські мережі.

До витрат, що обов’язково спричиняються реструктуризацією, належать витрати на виконання добровільно прийнятих на себе зобов’язань перед фізичними та юридичними особами, чиї права та інтереси порушуються через проведення реструктуризації підприємства. Це витрати підприємства внаслідок виплати вихідної допомоги працівникам при звільненні, сплати штрафів, пені за порушення умов договорів з контрагентами через проведення реструктуризації тощо [25, с. 125-126].

З метою забезпечення більшої зрозумілості, які витрати необхідно враховувати при розрахунку сум місячних відрахувань до даного резерву на реструктуризацію, пропонуємо розробити відповідну аналітику (табл. 3).

Таблиця 3. Аналітика до рахунку 474 “Резерв наступних витрат на реструктуризацію”

Шифр 1	Назва аналітичного субрахунку 2	Призначення 3
474.1	“Резерв наступних витрат на продаж (припинення) напрямку діяльності підприємства	В залежності від того, чого саме стосується дана реструктуризація, може відрізнятися і склад витрат, що обов’язково спричинені нею. Введення запропонованого аналітичного розрізу, на нашу думку, допоможе краще зорієнтуватися що ж таке реструктуризація і проконтролювати правильність віднесення тих чи інших витрат для фінансування яких формується відповідний різновид резерву майбутніх витрат і платежів
474.2	“Резерв наступних витрат на закриття відділень бізнесу в країні або регіоні в іншу (інший)”	
474.3	“Резерв наступних витрат на зміни в організаційній структурі управління підприємством”	
474.4	“Резерв наступних витрат на фундаментальну реорганізацію, що впливає на основний вид діяльності підприємства”	

Впровадження такої аналітики забезпечить більшу деталізацію даних, які можуть бути використані для прийняття відповідних рішень у частині даного виду резервів майбутніх витрат і платежів.

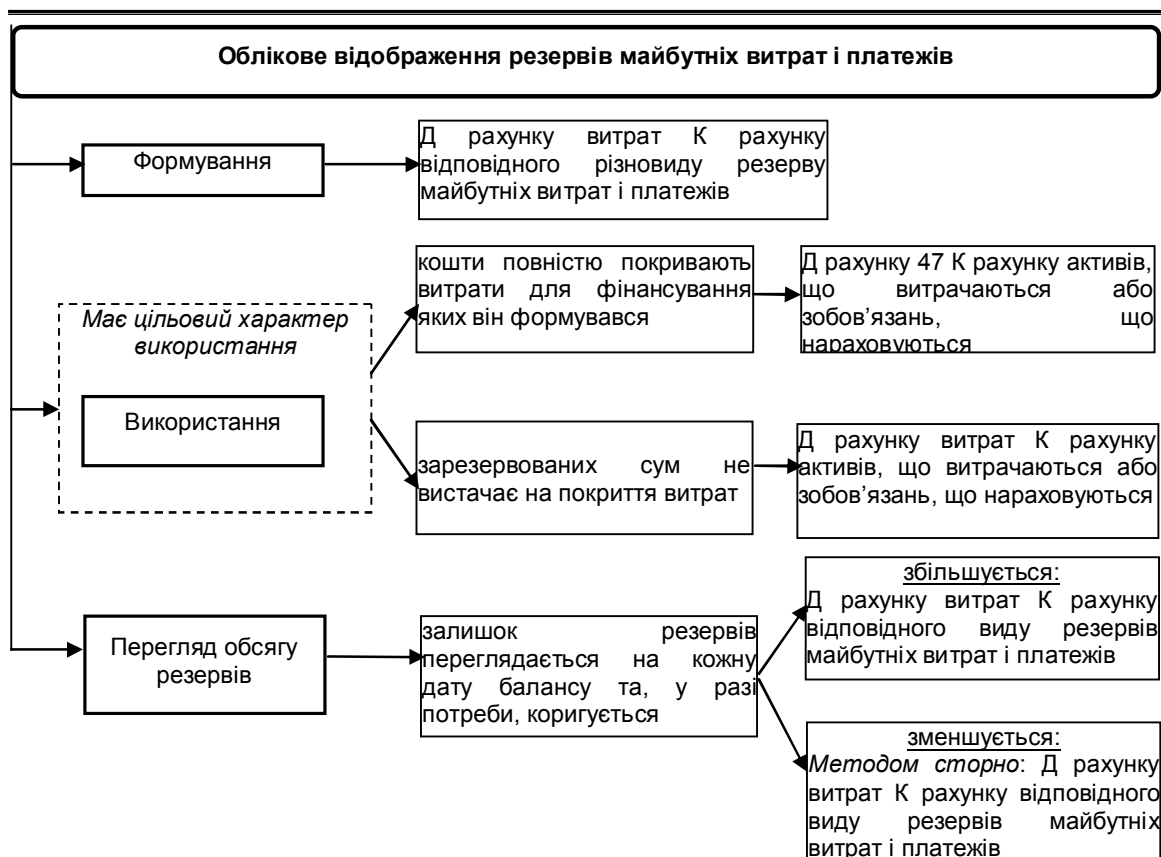
Наступним проблемним питанням є облікове відображення операцій, пов’язаних з формуванням і використанням резервів майбутніх витрат і платежів у розрізі його видів.

Поділяємо думку В.С. Терещенко, що оскільки величина резерву є суб’єктивною оцінкою людини майбутніх наслідків певних подій, то дуже рідко сума забезпечення (резерву) точно відповідає об’єму фактично понесених підприємством витрат. На момент здійснення такої події частіше за все виникає одна з двох ситуацій:

– кошти резерву повністю покривають витрати, для фінансування яких він формувався, і ще може лишитися певний запас. В цьому випадку бухгалтер робить запис: Дебет рахунку 47 – Кредит рахунку активів, що витрачаються або зобов’язань, що нараховуються;

– зарезервованих сум не вистачає на покриття витрат. У такому випадку суми дефіциту включаються в поточні витрати підприємства не збільшуючи величину забезпечення: Д рахунку витрат – К рахунків активів, що витрачаються, або зобов’язань, що нараховуються [25, с. 96-97]. На цьому, зокрема, наголошують і автори статей фахового практичного спрямування серед яких С. Строч [24, с. 36-39] та Т. Прощина [21, с. 48-50]. Підтримуємо таку позицію і вважаємо, що наведений спосіб облікового відображення донарахування величини сум резерву майбутніх витрат і платежів у розрізі його різновидів дасть змогу краще проконтролювати суми понесених витрат, що відобразатимуться на одному і тому ж, а не на різних рахунках бухгалтерського обліку.

В цілому особливості облікового відображення резервів майбутніх витрат і платежів відображено на рис. 1.

Рис. 1. Облікове відображення резервів майбутніх витрат і платежів на рахунках бухгалтерського обліку

Згідно даних рисунку бачимо, що формування, використання та перегляд обсягів сформованих резервів майбутніх витрат і платежів на звітну дату мають свої особливості облікового відображення, та повинні бути враховані бухгалтером при здійсненні операцій, в частині даного різновиду облікових резервів.

Крім того, пропонуємо детальніше зупинитися на особливостях облікового відображення резервів майбутніх витрат і платежів у розрізі його видів.

Операції, пов'язані із формуванням і використанням резерву виплати відпусток персоналу відображено в [25]. Враховуючи те, що на сьогодні працівники виступають найбільш цінним ресурсом для суб'єкта господарювання, то з боку останнього з метою мотивації працівників актуальним питанням є використання програми їх додаткового пенсійного страхування та прийняття рішення щодо формування резерву на додаткове пенсійне страхування працівників.

Формування даного резерву можливе двома шляхами: за рахунок коштів підприємства – Д рахунку витрат (23, 91-94) К рахунку резерву на додаткове пенсійне страхування (472); за рахунок внесків працівників – Д рахунку виплат працівникам (66) К резерву на додаткове пенсійне страхування (472). Нарахування додаткових пенсій за рахунок коштів сформованого резерву оформлюється проводкою Д рахунку відповідного резерву К рахунку виплат працівникам (66).

Варто зазначити, що використання даного виду резервів майбутніх витрат і платежів на виплату пенсій працівникам здійснюється після їх виходу на пенсію.

Вимоги до формування резерву гарантійних зобов'язань врегульовані п. 120 Методичних рекомендацій з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затверджених наказом Державного комітету промислової політики

України від 02.02.2001 року № 47 [13], в якому зазначено, що всі витрати на гарантійний ремонт та гарантійне обслуговування включаються до витрат на збут продукції. Тому, на думку В.С. Терещенко нарахування резерву гарантійних зобов'язань необхідно відобразити в обліку таким бухгалтерським записом: Дебет рахунку 93 Кредит рахунку 473. Крім того, доцільність відображення нарахування резерву гарантійних зобов'язань саме такою проводкою доводить ще та обставина, що гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування безпосередньо пов'язані з після продажним сервісом для покупців, тобто з реалізацією продукції, а не її виробництвом [25, с. 93]. Така ж думка висвітлюється на сторінках практичних журналів з бухгалтерського обліку. Так, зокрема, на доцільності здійснення такого запису, зокрема, наголошує і автор багатьох статей у практичному журналі фахового спрямування "Баланс" О. Кузьменко [9, с. 22-23]. Погоджуємось з даною позицією і вважаємо, що такий варіант є найбільш правильним, оскільки повністю відображає призначення відповідного резерву.

Особливості облікового відображення операцій, пов'язаних з формуванням і використанням резерву гарантійних зобов'язань розкрито в праці В.С. Терещенко [25], на відміну від її позиції В.В. Нарезний пропонує відобразити фактичні витрати на проведення гарантійного ремонту за Д рахунку 24 К рахунків активів, що витрачаються або зобов'язань, що нараховуються; списану частину витрат на гарантійний ремонт в межах суми раніше сформованого резерву відобразити проводкою: Д рахунку 473 К рахунку 24, а списання частини витрат на гарантійний ремонт, що перевищує суму резерву – Д рахунку 93 К рахунку 24 [12]. Отже, пропонується використовувати рахунок 24 "Брак у виробництві", який у даному випадку виконує функцію транзитного рахунку: спочатку дебетується на суму фактичних витрат на проведення гарантійного ремонту, а потім одразу ж кредитується на цю ж суму, але з розбивкою на дві частини в залежності від достатності зарезервованих коштів.

Ряд авторів (О.І. Коблянська [5, с. 407], О. Папинова, Л. Плешонкова [17, с. 99]) пропонують відобразити витрати за гарантійними зобов'язаннями на суму перевищення обсягу сформованого резерву проводкою: Д рахунку "Брак у виробництві" К рахунку активів, що витрачаються або зобов'язань, що нараховуються.

На думку В.С. Терещенко, все це зумовлено не розробленістю в нормативній базі України методики обліку операцій використання резерву гарантійних зобов'язань. В Інструкції про застосування Плану рахунків зазначено, що за дебетом рахунку 24 відображаються витрати на гарантійний ремонт в обсязі, що перевищує норму. Крім того, рахунок 47 за дебетом може кореспондувати з кредитом рахунку 24, однак випадки застосування такої кореспонденції в інструкції не наводяться. У зв'язку з цим в економічній літературі і на практиці має місце різноманіття підходів до визначення дій бухгалтера у разі недостатності коштів для покриття витрат на проведення гарантійних ремонтів та обслуговувань бракованих виробів [25, с. 101]. Тому з метою уникнення непорозумінь в даному аспекті, пропонуємо внести до Інструкції про застосування Плану рахунків уточнення в частині формування даного виду резервів майбутніх витрат і платежів із наведенням відповідних роз'яснень у вигляді конкретних прикладів або ж виключити з переліку можливих дану кореспонденцію.

Особливості облікового відображення операцій, пов'язаних з формуванням і використанням резерву наступних витрат на реструктуризацію розкрито В.С. Терещенко, зокрема пропонується відображати формування даного резерву за Д рахунку 949 "Інші витрати операційної діяльності". Підтримуємо зазначену позицію і вважаємо такий варіант відображення нарахування резерву найдоцільнішим, оскільки при цьому будуть понесені витрати операційної діяльності, які не входять до жодної із попередніх статей. Крім того, варто відкрити аналітичний розріз до вище зазначеного субрахунку дев'ятого класу 949.1 "Витрати на реструктуризацію". Це допоможе виокремити та краще проконтролювати витрати для фінансування яких формується відповідний вид резервів майбутніх витрат і платежів з поміж усіх інших витрат, що обліковуються на даному рахунку.

Звернемо увагу на розгляд особливостей облікового відображення операцій, пов'язаних з формуванням і використанням резерву наступних витрат на виконання зобов'язань щодо обтяжливого контракту, адже питанню облікового відображення даних операцій не приділяється достатньої уваги на практиці.

За словами В. Варені та Т. Варені, які посилаються на досвід практики, такі контракти в основному трапляються у галузі орендних відносин, будівництва. У свою чергу вони зазначають, що у Методрекомендаціях №30, зокрема, зазначено, що витрати на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів включаються до складу елемента "Інші операційні витрати" з посиланням на п. 26 П(С)БО 16. Там само зазначається, що суми створених забезпечень (резервів) для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат, зокрема на виконання зобов'язань щодо обтяжливих договорів, є іншими загальновиробничими витратами (рахунок 91) [2].

З даною позицією не погоджуємося і вважаємо, що суми створених резервів для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат, зокрема на виконання зобов'язань щодо обтяжливих договорів, повинні обліковуватися на тому ж рахунку, що і витрати на виконання зобов'язань, що зумовлені реструктуризацією (як і в попередньому випадку можна відкрити аналітичний розріз до вище зазначеного субрахунку дев'ятого класу 949.2 "Витрати на виконання зобов'язань за обтяжливими контрактами"). Це допоможе чітко зорієнтуватися у тому, для фінансування якого виду витрат був створений відповідний резерв. Крім того, при використанні такого порядку буде забезпечуватись цілісність накопичення в бухгалтерському обліку даних про витрати за обтяжливим контрактом. Систематизація даних щодо облікового відображення операцій, пов'язаних із формуванням і використанням відповідного виду резервів майбутніх витрат і платежів на рахунках бухгалтерського обліку забезпечить більш повне висвітлення даного аспекту, що, у свою чергу, надасть можливість бухгалтерам з впевненістю формувати цей резерв на практиці володіючи знаннями про специфіку даних операцій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Наявність проблемних питань у частині особливостей облікового відображення операцій із формування і використання резервів майбутніх витрат і платежів у розрізі його видів, зокрема, нерегульованість відображення окремих видів резервів майбутніх витрат і платежів на рахунках бухгалтерського обліку, у тому числі відсутність чітких законодавчих рекомендацій щодо особливостей облікового відображення резерву майбутніх витрат на реструктуризацію та резерву наступних витрат на виконання зобов'язань щодо обтяжливого контракту, зумовлюють доцільність вирішення даного аспекту.

Для подолання зазначених недоліків запропоновано виділити два окремих субрахунки: окремо для обліку операцій, пов'язаних із формуванням резерву наступних витрат на реструктуризацію (субрахунок 474) і окремо для обліку операцій, пов'язаних з формуванням резерву наступних витрат на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів (субрахунок 479), а також розробити аналітику до 474 рахунку, що дасть змогу забезпечити більшу зрозумілість того, що розуміється під реструктуризацією та які витрати необхідно враховувати при розрахунку сум місячних відрахувань до даного резерву. Надані пропозиції суми створених резервів для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат, зокрема на реструктуризацію та виконання зобов'язань щодо обтяжливих договорів, обліковувати за дебетом рахунку 949 "Інші витрати операційної діяльності" і відкрити аналітичний розріз до вищезазначеного субрахунку дев'ятого класу 949.1 "Витрати на реструктуризацію" та 949.2 "Витрати на виконання зобов'язань за обтяжливими контрактами" відповідно. Це допоможе виокремити та краще проконтролювати витрати, для фінансування яких формується відповідні види резервів майбутніх витрат і платежів з поміж усіх інших витрат, що обліковуються на даному рахунку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Анищенко А.В.* Резервы: бухгалтерський и налоговый учет. – М.: ООО "Налог Инфо", ООО "Статус-Кво 97", 2006. – 172 с.
2. *Вареня В.* Обтяжливий контракт / В. Вареня, Т. Вареня // Дебет-Кредит. – 2006. – № 46. – Режим доступу: <http://www.dtkk.com.ua>
3. *Дорогостайский В.Г.* Бухгалтерський учет резервов в коммерческих организациях: дис. канд. экон. наук: 08.00.12 / В.Г. Дорогостайский. – М.: РГБ, 2002. – 198 с.
4. *Дячек С.М.* Відображення в бухгалтерському обліку та аналіз резервів молокопереробних підприємств АПК: автореф. дис. на здобуття наукового ступеню канд. екон. наук.: спец. 08.06.04 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / С.М. Дячек. – Київ. – 2008. – 22 с.
5. *Кобилянська О.І.* Фінансовий облік / О.І. Кобилянська. – К.: Знання, 2004. – 473 с.
6. *Козлова М.О.* Облік і контроль процесу резервування (на прикладі діяльності великих промислових підприємств України): дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / М.О. Козлова – К., 2006. – 203 с.
7. *Котенко Л.Н.* Бухгалтерський учет на предприятиях торговли и питания / Л.Н. Котенко. – Х.: Студцентр, 2003. – 640 с.
8. *Кравчук О.* Основне, що потрібно знати про резерв відпусток / О. Кравчук // Баланс. – 2008. – № 42 (767). – С. 28-30.
9. *Кузьменко О.* Витрати на гарантійне обслуговування / О. Кузьменко // Баланс. – 2009. – № 50 (879). – С. 22-23.
10. *Кузьменко О.* Створюємо резерв на оплату відпусток / О. Кузьменко // Баланс. – 2008. – № 96 (821). – С. 29.
11. *Кучерак Д.* Резерв на оплату відпусток до валових витрат не включається / Д. Кучерак // Дебет-Кредит. – 2007. – № 47. – С. 74.
12. *Медведев М.Ю.* Общая теория учета: естественный бухгалтерський и компьютерный методы / М.Ю. Медведев. – М.: Издательство "Дело и Сервис", 2001. – 752 с.

13. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затв. Наказом Державного комітету промислової політики України від 02.02.01 р. № 47 // Бухгалтерський облік в Україні, нормативна та правова база / Укладач Лень В.С.. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 398 с.

14. *Миронова Ю.* Створення резерву для відпускних в середині року - порушення правил бухобліку / Ю. Миронова // Дебет-Кредит. – 2006. – № 26. – С. 9.

15. *Омеціньська І.* Сутність забезпечень, порядок їх визнання та оцінки / І. Омеціньська // Економічний аналіз. – 2010. – Випуск 6. – С. 285-288.

16. *Орищенко М.М.* Облік і аудит резервів капіталу: методологія та організація: автореф. дис. на здобуття наукового ступеню канд. екон. наук: спец. 08.06.04 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” / М.М. Орищенко. – Київ, 2009. – 20 с.

17. *Папинова О.* Схеми бухгалтерських проводок: консультації с числовими прикладами / Папинова О., Плешонкова Л. и др.: [метод. пособие]. – Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2002. – 128 с.

18. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 “Зобов’язання” від 31.01.2000 р. № 20 [Електронний ресурс]: К.: CD-вид-во “Інфодиск”, 2008. – 1 електрон. опт. диск(CD-ROM): цв; 12см. – Систем. вимоги: Pentium-233; 32Mb RAM; CD-ROM Windows 95 OSR2/98/NT SP6/2000/XP. – Заголовок з титул. екрану.

19. *Прийма Л.* Резерв на оплату відпусток: створення та облік / Л. Прийма // Дебет-Кредит. – 2006. – № 23. – С. 26-27.

20. *Прощина Т.* Резерв на оплату відпусток / Т. Прощина // Все про бухгалтерський облік. – 2008. – № 42. – С. 41-42.

21. *Прощина Т.* Резерв на оплату відпусток / Т. Прощина // Все про бухгалтерський облік. – 2009. – № 39. – С. 48-50.

22. *Прощина Т.* Створення та використання резерву відпусток / Т. Прощина // Все про бухгалтерський облік. – 2010. – № 40. – С. 52-54.

23. *Самарченко О.* Автосалон: створення резерву на гарантійне обслуговування / О. Самарченко // Бізнес бухгалтерія. – 2009. – № 9 (840). – С. 68.

24. *Строїч С.* Резерв на оплату відпусток: обліковуємо правильно / С. Строїч // Все про бухгалтерський облік. – 2007. – №40(1317). – С. 36-39.

25. *Терещенко В.С.* Бухгалтерський облік забезпечень майбутніх витрат і платежів: теорія та методика: дис... канд. наук: 08.00.09 / В.С. Терещенко – К., 2008. – 166 с.

26. *Чуприна О.* Створення резерву відпусток / О. Чуприна // Главбух. – 2009. – № 8(631). – С. 23-26.